

Põimukuu
24. päiv
2023

Nummör
17 (545)

Leht mass 0,80 €

UMMAMUUDU LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELLEN LEHT

Allasõ Tiia võro keele ja kiränduse oppusõst koolin

Kae lk 2

Matkasetkund tii pääl Eesti lõunõtipu

Kae lk 3

Tohtri käest ja jumala väest

Kae lk 4



Uma Pido tsihotsmisõ- ja mängopäivi sari läts valla pühapäävä, 20. põimukuu hummogu Võro liina keskplatsi pääl. Päävä hakatusõs oll' Hainsoo Mee-lika valinu seokõrd laulumängo «Mi läämi kaara põimma». Meelikat tugõsi segäkuur Claro ja Kääpä põhikooli vanõmb ja noorõmb tandsorõhm. A ka tsihotsmisõ-huvilidsõ hüpsi lustiga mängotsõõri.

Päiv läts edesi tsihotsmisõga. Matkamisõ võtsõ ette pia 80 nemist. Võromaa tsihotsmisrato väällämärkjä Silla Sixten oll' säädnü kaardi pääle 17 kultuuriluuuga kõüdedüt punkti. Järgmäne tsihotsmisõ- ja mängopäiv tulõ joba 9. süükskuul Vahtsõliinan. Teedüst saa kodolehe umapido.ee päält.

KABUNA KAILE jutt ja pilt

Võro ja seto nuuri festival saa jaku

Puulpäävä, 26. põimukuu tulõ Parksepä vabaõhulaval kolmas võro ja seto nuuri festival. Plaanin om valla tetä mito tüütarrõ: kõnõldas savvusanna-kombist ja seto kultuurist, saa miili kunsti ja tandsuga virguta. Iin uutva kokkosaamisõ võro keele iistkõnõlõja ja Seto üleb- ja nuursootskaga. Lavalõ tulõ-va Parksepä keskkooli nuuri-ansambli Kroks ja noorõ räpi-mehe T-Mant. Viil saa festivalil võrokeelist maastigumängo mängi ja hinnäst pagõmistarõn proovilõ panda. Pääväpiledi saa osta Fienta keskunnan ja paigapääl. Hinna seen omma ka apaspu, midä päävä seen pakutas. Vallalõ om kohvik.

UL

Rahvapillilaagri pidä juubõlipito

25. põimukuu kell 13 tulõ Võrol Kandlõ kultuurimajan kontsõrt, kon ast püüne pääle üle 100 rahvapillimängjä. Kontsõrdiga tähistedäs toda, et 25 aastakka om Vana-Võromaa esi paigun peetü nii-üteldä Kafa-laagrit. Laube Kadri alosf laagridõ kõrraldamist sis, ku nakaš Villändi kultuurikol-lõdzin rahvamuusikat opma ja tuust pääle om iks egä aas-ta põimukuu suurõmban vai väikumban seltskunnan kokko saadu. Timahavva om laag-rin 120 ossavõtjat. Kontsõrdi om näidega lava pääle säädnü Kuslapuu Kaisa.



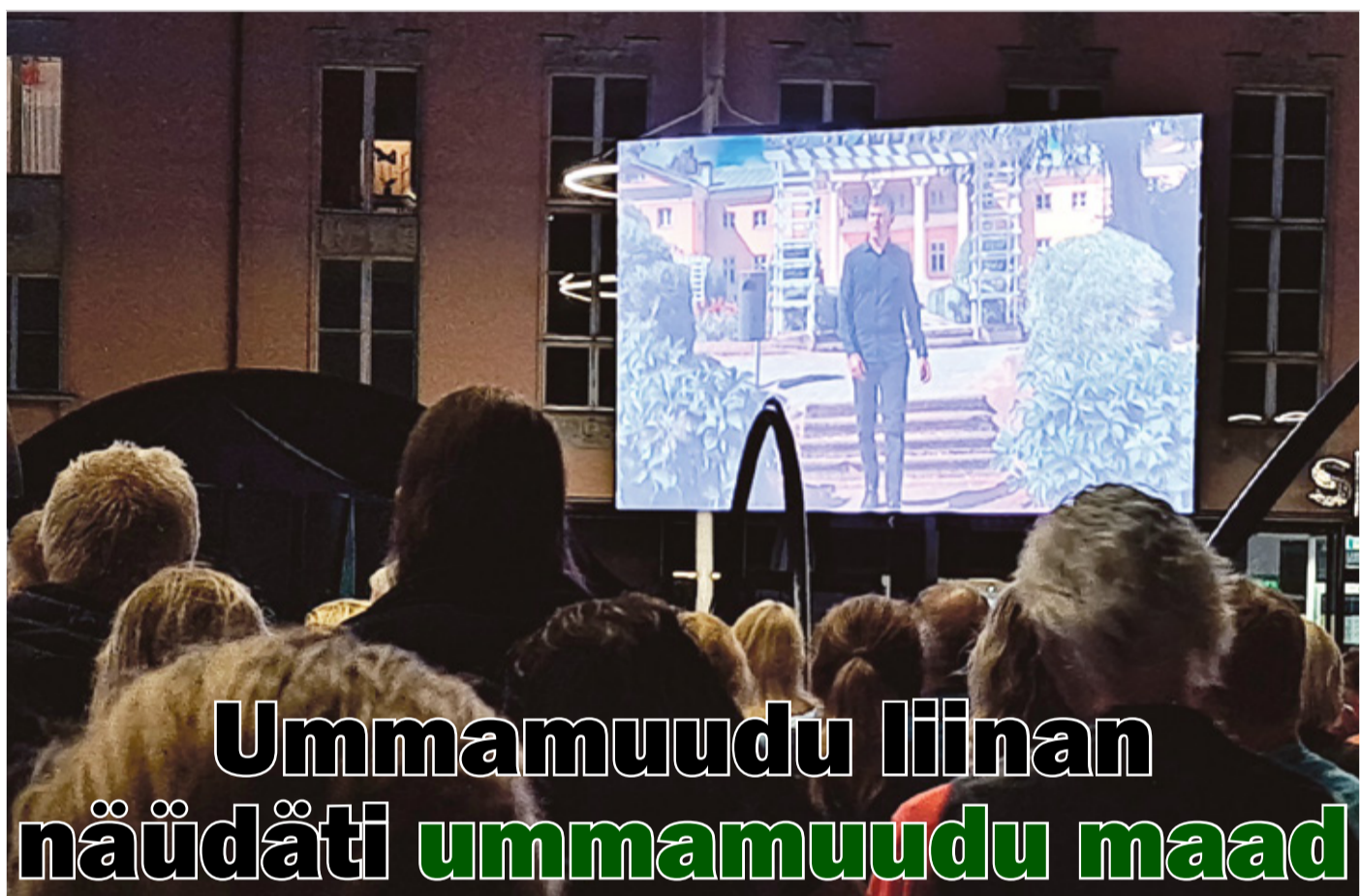
HUMA HELJE PILT

Viis väikut pakikõist. Säändse päälkiräga võrokiilse tükü kandsõ Puiga näütetsõõr Kääpä hooldõkodon ette 10. põimukuu pääväl. Tükü oll' säädnü lava pääle juhendaja Vijardi Külli. Mängse Piirisilla Koit, Rannula Anneli, Miti Liina, Palmi Marget, Kõlli Irmen ja Taaberi Maret.

Seltskund mängse nigu peris näütlejä. Nalameistri Luts kirot seo tükü ammu, a kõlvas häste täämbäste päivä kah. Külävanõmba mano tulõva ütstõsõ perrä viis naist. Külävanõmbal om järgmädsel pääväl sõit Talinahe ja naisil om vaia anda tälle ütten viis pakikõist. Ku väiku nuu olli, tuud saimiki nätä.

Päält etendüst kammand Vijardi Külli kõik tuu näüteseltskunna rivvi ja näile tetti ütts pikk kässiplatsutaminõ. Kodotii pääle sai seltskund ütten ütts pakikõsõ tenos ja meelehääs. Tulõkõ tönõkõrd viil, ütli nuu, kiä etendüst olli kaenu.

VALPRI LIINA



Ummamuudu liinan näüdati ummamuudu maad

RAHMANI JANI PILT

KABUNA KAILE

Võro liinapäivil sai puulpäävä õdagu keskplatsi pääl nätä vahtsõ võrokeelist muusigavideot «Ummamuudu maa», min-ka võro keele iistkõnõlõja ammõtiti pidänü Kaha Kaido pruuv Vanna Võromaad ütte kõütä. Põimukuu pümme taiva all helkävite tsõõrõ ala kogunõnu rahvas tervüt muuvi edimäst ettekandmist huugsa kässiplatsutamisõga.

Kaha sõnnu perrä sattõ luo seeme mulda sis, ku tä andsõ võro keele iistkõnõlõja ammõtiti ol-lõn lubahusõ: «Ma kõrralda üttele lihtsä luo, midä passis laulda nii latsõl ku vanainemisel.» Sõna tekk Antoni Annika, kiä om Kaha muusikaliidsilõ üttsüisile varrambagi tekstiapi andnu. Sõnnu pääle säädsõ viie Jõgi Riivo.

«Sai valmis illos lugu, a vot Teppo lõõdsõ pääl es nakka seo kuigi tüüle,» selef Kaha Kaido luumisõga kõüdetüist hädäkeisist. Sis tekk muusiga-

meistre viie keerolidsõmbas ja estraadilikumbas ja kõik läts paika. Laulu sääde om kah Jõgi Riivo tettü.

Luku laulva katõssa solisti mitmõlt puult Vanalt Võromaal – Rahmani Elo, Kattai Kaari, Oja Kaidi, Otsari Helli-ka, Leisi Meelis, Hainsoo Mee-lis, Ojasaarõ Toomas ja Kaha Kaido esi – ja Põlva muusiga-kooli tütarlatsiansambli De-Viis. Saatõansamblin tegevä ütten Jõgi Riivo, Änilase Piit-re, Sæde Janek ja Eliste Kaupo.

Põnnõv om kaia ka video

pildikiilt: sinnä om poimit pääväpaistõliidsi kaehuisi kuvvõst Vana-Võromaa kihl-kunnast. Helle ja hää tundõ luuminõ oll' Kaha sõnnu perrä video ülesvõtmisõl üttsihte. «Tahtsõ tetä hää tujo laulu täämbädsõ päävä Võromaa-st,» ütelf tä. Ja seo om kõrda kah lännü. Nüüd luut tä viil õnnõ tuud, et rahvas laulu umas võtt ja järgmäne kõrd joba ütten laul.

Luku saa kaia ja milles mitte ka ütten laulma oppi Youtube'i platvormi pääl.

Arvamisfestivali arotusõl murti mahhesõõgi-müüte

LAANÕ TRIINU

11. arvamisfestivalil Paidõn oll' 20 lava päält 150 arotusõga. Noidõ hulgan Võromaa arõnduskeskusõ ja Tarto Üli-kooli eetikakeskusõ kõrraldõt arotus «Müüteline mahe-piknik».

Arotusõ kõrraldamisõ mõtõ sai härgütüst «Tarto 2024» projektii «Tarto maailmaülikuul» teemadõst. Arotust vidi Eesti põllumajandusõ-kaubanduskua nõvvokogo liigõ Pikkmeta Mirjam ja Võromaa puult võtiva sõnna mahepõllumiis Mõttusõ Meelis ja Võromaa arõnduskeskusõ mahheteema projektijuht Kesküla Kaja.

Mahhesüük ja -põllumajandus paistus pallodõ inemiisi jaos innemb luksus ku hädä-tarvidus. Säändsele arvamisõ-



PAAVERI TRIINU PILT

Arotusõ vidjä Pikkmeta Mirjam, Mõttusõ Meelis, põllu-majandustiidlänne Selge Are, Tarto liina toitlustusteenüse hankõspetsiälüst Sõstra-Oru Sirle ja Kesküla Kaja.

lõ andva huugu essütävä müüdi mahhesõõgi kotsilõ. Näütüses: mahhesüük om kal-limb; mahhetuutminõ passis õnnõ väikuilõ tuutjilõ; mahhe-

süüki jakku-i nigunii kõigilõ jne. Nuü müüdi võeti ütten kul-lõjidõga arotusõlõ ja margo-tõdi, kost nuu peri omma ja kuis näid ümbre tougada. Viil

küsüti, määne vaih om mahhe- ja tavapõllumajandusõl, kuis nä mõsõ elorikkusõlõ ja mändse raskusõ omma kõüde-dü mahhesõõgi kasvatamisõ ja pruukmisõga.

Kesküla Kaja, kiä arotust kõrralda avif, ütelf, et om tulõ-miga väega rahul: «Saimi teedä, et mahhe- ja tavatuutja mõtlõ-i perisel väega erine-vält. Otsus minnä tavatuutmi-sõlt mahhetuutmisõlõ läässi laapsambahe, ku toolõ avitasi parlatsõst inämb ütten riigi poliitika ja tugõmiskõrd.»

Arotus oll' hää sissejuhatus Rõugõn 8.–9. süükskuul tulõ-valõ kogokunnafestivalilõ «Ma tiia, kost tulõ mu süük», kon mahhesõõgist pallõ kõnõldas. Rõugõ festivali lõpõtas arotus, kon kõnõldas, kuis saia avalik-ku toitlustustõ inämb paigapää-list mahhesüüki.

Tohtri käsi, jumala abi

KÜRSA ERE

Inemise elu om kirriv ku uahäiermäs ja ku inemisel olgõ pääl ütesäkümmed aastat, om johtunu üttele-tõist.

Mu esä eläsi Võromaal Krabi kandin, Paganamaa poiskõnõ. Tuul aol, kolmõ-kümnevide lõpun, es olõ kotun telehvonnin egä autut, pikembä sõidu tetti hobõsõ ja mõnõl puul joba kah jalgpõõrāga. Asjatoimõnduisi aeti vallan ja kerkon. Eleti talun, liina olõ es asja egä kuu, hää ku paar kõrda aastan. Jahu, piim, liha ja muna hindäst, rõiva ummõldi kotun vai külä pääl.

Olõvat suvinõ aig ollu, ku esä, karjapoiskõsõ iän, koolilats es olõ viil, haigõs jäi. Haigõs jäämine tull üleüü: kuumahädä, kõri haluf ja kaal nakaš ütekõrraga jāmme minemä. Rassõ hingädä. Imä olf sõs pruuvnu maarõhtõga praavita ja rahvatarkust müüdä pandsõ viimätsen hädän kaala pääle higitse ja haisutsõ villadsõ suka. Parannõmisõ märke es paistu.

Esä ristiesä eläsi Ligu-rin ja täl olf joba ratas sõita. Ristiesä kaenu, et asi hukan, vaia poiskõsõlõ tohtri tuvva. Sõitnugi sõs rattaga Varstulõ tohtri perrä. Tohtri ollõv ollu saksa suust, esä ütelf vällä tuud nimme Beeze. (Tiia ei täpsele, miä tohtriherrä õigõ nimi oll.) Suulätelt Varstulõ om kimmälē 15 kilomiitret. Tohtriherrä, veidü rikkamb miis, kihuf punnõrriga latsõ manu. Esäl om meelen, et tohtri võtsõ suurõst tsumadanist pritsi ja pandsõ timälē. Esä jutu perrä



Reimann 2023

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

tundminõ ollu niisääne, nigu parm vai hüürläne olõs tsusanu. Nii om täl meelen. Imälē olf tohtri teedä andnu, et läpätümine es olõ kavvõl.

Aol, ku hirmu ja surma toonu koroonanakkaminõ ilma

pääl laiutas, mõnõ är võtnu, tõnõ pääsnü, tulõ esäga johtunu ja üteli, et tohtri käsi ja jumala abi saat elust läbi, aoldõ miilde. Elun piät ütsjago õnnõ olõma, a välläõpnu tohtri pääga arstminõ om inemiisi surmasuust är

pääsnü aost aigu.

Ma olõ toonaskidsõlõ esä pääsnüle tohtrilõ väega tenulik, esä esi sammamuudu. Mu esä om saanu ellä pikä köütvä elu ja elulõ avitanu kolm last.

Elo oppas

Elli kõrd neläaastanõ Eeva. Tälle miildü hirmsahe puio otsan ronni, a vanõmba kiildse täl tuud tetä.

Ütel ilosal pääväl lätš Eeva ütten vanõmbidõga kirsse korjama. Vanõmba olli tälle mitu kõrda ütelnü, et puu otsast ärku minku kirsse otsma. Ku näil olf joba mõni tunn koratu, lätši

mõlõmba vanõmba puuti ijätüst ostma. Nä ütli Eevalõ: «Käümi õnnõ kõrras är, sa korja edesi.» Eeva jäi ütsindä kirsipuu mano. Tä näkk puu otsan üttele häste ilosat verevät marja. Eeval tull suur iso minnä puu otsa ja tuu kirss är süvvä.

Ku tä olf ossast kinni võtnu, murdu tuu är ja Eeva sätõ pääga vasta maad. Tä olf suurõn šokin, selle et tälle tull otsaette suur sarv. Eeva mõtõl,

midä no tetä. Tä juusk kirsipuu mant är hainaküüni. Muhk olf täpsähe otsaiin ja tuud olõ-õs kuigimuudu võimalik är kækki. Tä mõtõl, et ku äkki hiüsõtuka kakku, sis nakkasõ hiüsõ vinnümä ja saa muhu är katta. Eeva kaksõ umma tukka tunn aigu, a es nakka hiussõ kasuma.

Mõnõ ao peräst tull imä kuuri ja küsse: «Miä sa tan tiit? Mi olõmi sinno egält puult otsnu.»

Eeva ütelf: «Ma näi puu otsan üttele ilosat kirssi ja lätši tuu perrä, a ku ma ossast kinni võti, sätõ pääga vasta maad. Mul tull otsaette suur sarv ja no ma proovi ummi hiussit kakku, et tuu muhu är kækissi.»

Imä vasta: «Oh sinno ullikõist, är inämb nii tekku. Inämbä käü uma sarvõga morro pite, ku ummi hiussit kakut!»

TSIRGU BRAIAN

Latsilõ

Vastus saada üte nädäli joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiga: Uma Leht, Tartu 48, 65609 Võro.

Vastussõ mano panõ kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit välläandit.

Latsinukka tugõva Võro instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus: RÜGÄ, KESV, KAAR.

Avvohinna saa ALTERI BRITA (14) Osolast.

Kas lausõ' om õigõ vai võlss? Mitu õigõt ja mitu võlssi vastust sait?

Vastussit lõvvät wi.ee (→Muusõumi→Vana-Võromaa) ja umapido.ee.



- | | | | |
|-----|--|---|---|
| 1. | Vana-Võromaa ala' käü katõssa kihlkunda. | õ | v |
| 2. | Vana-Võromaa päälilin om Võro liin. | õ | v |
| 3. | Võro liina Piiri uulits om piiris Põlva ja Rõugõ kihlkunna vaihõl. | õ | v |
| 4. | Setomaa om osa Vanast Võromaast. | õ | v |
| 5. | Vana-Võromaa kõgõ korõmb mägi om Rosma liinamägi. | õ | v |
| 6. | Tulõvanõ Uma Pido peetäs 1. juunil 2024. aastagal. | õ | v |
| 7. | Tulõvanõ Uma Pido peetäs Põlva Indsikurmun. | õ | v |
| 8. | Võrokõisil om uma lipp. | õ | v |
| 9. | Võrokõsõ' kandva' egä päivi rahvarõivit. | õ | v |
| 10. | Võrokõisi rahvussüük om Mulgi pudõr. | õ | v |

Parm tsuskas

Nalapidiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.



Mofovihk.

Tossu Tilda pajatus

Moodukaup

Viiekümnevide aastidõ lõpun es liigu Eestin viil parõmbatmuudsambat kaupa. Kongi Lätimaal olf naatu kruuduliidsi sukkõ tegemä. Nuu olli väega moodun.

Üts tütrik lätš tandsupidolõ ja täl olli kah kruudulidsõ suka jalan. Täl olf hirmsalõ lüüki: poisi õnnõ tedä tandsma võtiki.

Komsomolitüütäjä olf pidol uma pruudiga ja pruut uursõ tütrigu käest, kost tä nuu suka om saanu. Tütrik ütelf, et vana-

tädi saatsõ Ameerikast pakiga. Periselt olf tä tušiga jalgu pääle kruudu joonistanu ja sis suka pääle tõmmanu. Komsomolitüütäjä pruut pahand uma peigmehega terve õdak, et esi om tähtsä tegeläne, a säänest kaupa kätte ei saa.

Pido lõppi är. Tütrik jätse austaja kultuurimaja ussõ pääle perrä vahtma ja lätš kodo jalgu puhtas mõskma. Olf tükk vaiva, et tušš jalgu päält maaha saia.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Koorõga kardohka

Ma kuuli raadiost, et täämbä tiia-i liinainemise inämb, miä omma kardohkakoõrõ. Vai tõistpite üteldä: nä saa-i arvo, miä omma koorõga kardohka. Elo om länü nii mugavas, et poodist ja turu päält ostõtas-ki joba kooridu kardohka. A ku söõgioppusõh om kiroõt, et saladi tegemises piät kiitmä koorõga kardohka, sõs võetas külmäkapist rõõsk vai hapu

kuur ja naatas kardohkit sääll seeh kiitmä.

Kolmükümmed viis aastat tagasi olli inemise valmi kasvai kardohkakuuri süümä, et uma riik saassi tulla. Tuud-aigu saadõti viil koolilatsi egä sügüse kolhuusi appi kardohkit võtma. Kiä iks esi uma käega mulla seest kardohka üles om võtnu, jaga elost inämb. A selädä nüüd liinalatsilõ, määndse nuu kardohkakoõrõ omma.

MUDA MARI

Telli Uma Leht!

6 kuud – 8 €, 12 kuud – 14 €, e-arvõ püsivõleping 1 € kuun.

Telli saa:
tellimine.ee/umaleht,
tel 617 7717.